

Організаційно-методологічні основи олімпійської підготовки спортсменів у Франції

Володимир Платонов, Юрій Павленко, Володимир Томашевський
Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Organizational and methodological bases of the Olympic preparation of athletes in France **Vladimir Platonov, Iurii Pavlenko, Volodymyr Tomashevskiy**

ABSTRACT. *Objective.* To analyze the history of formation and organizational and methodological bases of French athletes preparation in the Olympic sport.

Methods. Analysis and generalization of special literature, documentary sources and materials of the Internet; system analysis; historical and logical method; comparative method.

Results. Elite sport reforming in France, which began in the 1960s, is directly related to the intensification of state regulation. Today, the Olympic preparation system is almost entirely in the field of public administration. To promote the success of national teams in the international arena, an independent and influential group of highly qualified experts has been formed. The composition of the expert group is coordinated with all state and public organizations involved in the preparation of athletes. It deals with specific and rather narrow issues of organizational, personnel, material, technical, scientific, medical, social, financial support of French athletes' preparation for the Olympic Games.

Conclusions. France belongs to countries where autonomous management of the Olympic preparation is carried out. Determining, ensuring and controlling the implementation of the strategy of preparing athletes for major international competitions is the responsibility of the National Committee of Elite Sport, which holds administrative levers of management and consolidated financial resources. This approach makes it possible to effectively coordinate and subordinate the approved strategies of the activities of numerous state and public organizations responsible for the development of sport.

Keywords: strategy, organization, realization, support, monitoring.

Організаційно-методологічні основи олімпійської підготовки спортсменів у Франції **Володимир Платонов, Юрій Павленко, Володимир Томашевський**

АНОТАЦІЯ. *Мета.* Проаналізувати історію формування та організаційно-методологічні основи олімпійської підготовки спортсменів у Франції.

Методи. Аналіз і узагальнення спеціальної літератури, документальних джерел та матеріалів мережі Інтернет; системний аналіз; історико-логічний метод; компаративний метод.

Результати. Реформування спорту вищих досягнень у Франції, яке розпочалося у 1960-ті роки, напряму пов'язане з посиленням державного регулювання. На сьогодні система олімпійської підготовки практично повністю перебуває в сфері державного управління. Для сприяння досягненню успіху національних команд на міжнародній арені сформовано незалежну та впливову групу висококваліфікованих експертів. Склад експертної групи узгоджений з усіма державними та громадськими організаціями, пов'язаними з підготовкою спортсменів. Вона займається вирішенням конкретних і досить вузьких питань організаційного, кадрового, матеріально-технічного, наукового, медичного, соціального, фінансового забезпечення підготовки французьких спортсменів до Олімпійських ігор.

Висновки. Франція належить до країн, у яких здійснюється автономне управління олімпійською підготовкою. Визначення, забезпечення та контроль реалізації стратегії підготовки спортсменів до головних міжнародних змагань покладається на Національний комітет елітного спорту, в розпорядженні якого перебувають адміністративні важелі управління і консолідовано фінансові ресурси. Такий підхід дає можливість ефективно координувати та підпорядковувати ухваленій стратегії діяльність численних державних і громадських організацій, що відповідають за розвиток спорту.

Ключові слова: стратегія, організація, реалізація, забезпечення, моніторинг.

Постановка проблеми. Протягом усієї історії сучасного олімпійського руху Франція відіграє важливу роль в розвитку та популяризації Олімпійських ігор. Відродження сучасних Олімпійських ігор пов'язують з французьким бароном П'єром де Кубертенем (1863–1937), який у своїй роботі «Компанія, яка тривала 21 рік» написав: «Німеччина знайшла руїни Олімпії; чому б, подумав я, Франції не відновити її колишню славу?». У Парижі вперше на Асамблеї союзу спортивних товариств Франції було публічно запропоновано відродити Олімпійські ігри (1892 р.), відбувся перший (установочний) Олімпійський конгрес (1894 р.). Франція належить до 12 країн, представники яких брали участь у першому конгресі та прийняли постанову про відродження Олімпійських ігор [4]. Загалом у Франції відбулося п'ять з тринадцяти олімпійських конгресів. Франція займає друге місце серед країн, після США, за кількістю проведених її містами Олімпійських ігор (5), зокрема I зимових Олімпійських ігор 1924 р.

Франція має великий досвід у підготовці національних команд до Олімпійських ігор. Французькі спортсмени брали участь у всіх Олімпійських іграх. Вони завоювали 840 олімпійських медалей, це п'ятий показник після США, СРСР, Німеччини та Великої Британії. Починаючи з Ігор XXIV Олімпіади 1988 р. Франція постійно знаходиться у десятці найсильніших країн у неофіційному командному заліку. Тому під час вивчення передових національних систем олімпійської підготовки у полі зору науковців завжди перебуває Франція [6, 10, 11]. Підвищений інтерес до країни останніми роками обумовлений проведенням Ігор XXXIII Олімпіади 2024 р. у Парижі, що спонукає французьких фахівців активізувати діяльність з удосконалення олімпійської підготовки спортсменів цієї країни.

Мета дослідження – проаналізувати історію формування та організаційно-методологічні основи олімпійської підготовки спортсменів у Франції.

Методи дослідження: аналіз і узагальнення спеціальної літератури, аналіз документальних джерел та матеріалів мережі Інтернет; системний аналіз; історико-логічний метод; компаративний метод.

Результати дослідження. У процесі дослідження вивчали забезпечення підготовки спортсменів Франції до Олімпійських Ігор.

ПОСИЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЕЛІТНОГО СПОРТУ

На зорі зародження олімпійського руху сучасності спортсмени Франції виступали на Іграх Олімпіад досить успішно і майже завжди входили до числа лідерів. На Іграх I Олімпіади, які проходили у 1896 р. в Афінах, в активі французьких спортсменів було 5 золотих, 4 срібні та 2 бронзові медалі, а в неофіційному командному заліку ця країна вийшла на 4-те місце. На Іграх II Олімпіади, які відбулися в 1900 р. у Парижі, на рахунку збірної Франції було

25 золотих медалей (перше місце), а також 36 срібних і 31 бронзова. Французи були першими як за кількістю нагород найвищого ґатунку, так і за загальною кількістю завойованих олімпійських медалей (92), випередивши збірну США, яка опинилася на другій позиції (20 золотих, 14 срібних і 15 бронзових, загалом – 49). В Іграх III Олімпіади (1904) у Сент-Луїсі спортсмени Франції також брали участь, але не завоювали там жодної медалі.

Подальші результати виступів французьких спортсменів на Іграх Олімпіад мали такий вигляд: Лондон-1908 – 5 золотих, 5 срібних, 9 бронзових нагород (4-те місце в неофіційному командному заліку); Стокгольм-1912 – відповідно 7, 4, 3 (5-те місце); Антверпен-1920 – 9, 19, 13 (8-ме місце); Париж-1924 – 13, 16, 10 (3-тє місце); Амстердам-1928 – 6, 10, 5 (7-ме місце); Лос-Анджелес-1932 – 10, 5, 4 (3-тє місце); Берлін-1936 – 7, 6, 6 (Франція розділила 5–6-те місця з Фінляндією).

На перших після Другої світової війни Іграх XIV Олімпіади 1948 р. у Лондоні збірна Франції, на рахунку якої було 10 золотих, 6 срібних і 13 бронзових медалей, посіла в підсумку 3-тє місце в неофіційному командному заліку, поступившись лише збірним США (38, 27, 19) і Швеції (16, 11, 17).

Успіхи французького спорту на згаданих Іграх Олімпіад (у період до 1948 р. включно) базувалися на міцному фундаменті – прогресивній системі фізичного виховання (яка була створена у цій країні ще в XIX ст. і отримала подальший розвиток у перші десятиліття XX ст.), у якій спорт займав гідне місце і користувався популярністю.

До речі, серед лідерів олімпійського спорту тих років переважно були країни, в яких з початку XIX ст. формувалися ефективні гімнастичні системи, котрі сприяли залученню населення до занять різними формами рухової активності і різними видами спорту (Велика Британія, Франція, Швеція, Німеччина, Фінляндія, Швейцарія). Ситуація кардинально змінилася, коли на олімпійську арену вийшли Радянський Союз і деякі інші країни соціалістичного табору, де спорт вирізнявся ефективною системою дитячо-юнацького спорту і підготовки найсильніших спортсменів до Олімпійських ігор, яка постійно розвивалася [3].

Щодо виступів французьких спортсменів на Іграх Олімпіад у 1950-ті роки, то їхні результати не були вражаючими: Гельсінкі-1952 – 6 золотих, 6 срібних, 6 бронзових медалей і 7-ме місце збірної цієї країни в неофіційному командному заліку; Мельбурн-1956 – 4 золоті, 4 срібні та 6 бронзових нагород і 11-е місце. Потім у спортсменів Франції стався очевидний провал на Іграх XVII Олімпіади 1960 р. у Римі: жодної золотої медалі, лише 2 срібні та 3 бронзові нагороди – і 25-те місце.

Цей провал викликав у Франції величезний громадський резонанс і став підґрунтям для радикальних дій французького уряду з розвитку спорту вищих досягнень – великомасштабного державного втручання. Було змінено законодавство, ухвалено нормативні документи і виділено фінансові ресурси для будівництва й оснащення спортивних споруд, надання допомоги федераціям з видів спорту,

ТАБЛИЦЯ 1 – Підсумки виступів збірної команди Франції на Іграх Олімпіад 1996–2016 рр.

Рік і місце проведення	Кількість медалей				Місце	
	золоті	срібні	бронзові	загалом	За золотими медалями	За сумою медалей
1996, Атланта	15	7	15	37	5	6
2000, Сідней	13	14	11	38	5–8	6
2004, Афіни	11	9	13	33	7	7
2008, Пекін	7	16	20	43	10	5–6
2012, Лондон	11	11	13	35	7	7
2016, Ріо-де-Жанейро	10	18	14	42	7	5–6

розвитку шкільного, університетського, клубного, жіночого спорту. Для управління цією діяльністю було створено повністю фінансований державою орган – Національну раду зі спорту.

Уся ця діяльність уже в ті роки дала підставу багатьом експертам з різних країн характеризувати систему, що формувалася, як «радянську модель» французького спорту [6].

Результати реформи не змусили довго чекати: вже на Іграх XVIII Олімпіади 1964 р. у Токіо в активі збірної Франції загалом було 15 медалей різного ґатунку, що-правда лише одна золота (8 срібних, 6 бронзових) – і 21-ше місце. А на Іграх XIX Олімпіади 1968 р. у Мехіко, де на рахунку команди Франції теж було 15 нагород різного ґатунку (сім з них були золотими, 3 – срібними, 5 – бронзовими) – і в підсумку збірна цієї країни вийшла на цілком пристойне 6-те місце.

Однак розвинути цей успіх французам не вдалося – у зв'язку з трансформацією систем спорту вищих досягнень у СРСР, НДР, Угорщині, Румунії, Болгарії, на Кубі та в деяких інших країнах соціалістичного табору, що відбулася наприкінці 1960-х – на початку 1970-х років і охопила всі ланки дитячо-юнацького, резервного спорту та спорту вищих досягнень зі створенням широкої мережі інтернатів, центрів олімпійської підготовки, інтенсивним розвитком науки тощо. Ці зміни за своїми масштабами й обґрунтованістю виявилися радикальнішими за французьку модель реорганізації спорту.

Це призвело до того, що на Іграх XX Олімпіади 1972 р. у Мюнхені команда Франції виступила відверто слабо, опинившись на 17-му місці з 13 медалями, з них лише 2 золоті, 4 срібні й 7 бронзових. Аналогічно низькими були результати виступів команди Франції на Іграх XXI Олімпіади в Монреалі-1976 – 2 золоті, 3 срібні та 4 бронзові нагороди (загалом – 9) – і 15-те місце.

До честі французьких фахівців слід сказати, що вже на початку 1980-х років вони почали черговий, значно більш фундаментальний етап перебудови спорту вищих досягнень з чітким відокремленням так званого елітного спорту від професійного. І якщо професійний спорт у Франції розвивався за законами комерційної діяльності,

здебільшого самостійно, за незначного державного регулювання, то розвиток елітного спорту, орієнтованого насамперед на підготовку до Олімпійських ігор, виявився практично повністю у сфері державного управління, з підпорядкуванням діяльності самостійних громадських організацій – національних спортивних федерацій – загальній стратегії розвитку спорту та інтересам олімпійської підготовки шляхом використання політичних і фінансових важелів [12].

Вжиті заходи проявилися в поступовому поліпшенні результатів виступів французьких спортсменів на аренах Ігор Олімпіад: Сеул-1988 – 6 золотих, 4 срібних, 6 бронзових нагород (9-те місце); Барселона-1992 – відповідно 8, 5 і 16 (9-те місце); Атланта-1996 – різкий підйом: 15 золотих, 7 срібних, 15 бронзових медалей (5-те місце в неофіційному командному заліку). Успішніше, ніж олімпійці Франції, виступили в Атланті тільки команди США, Росії, Німеччини та Китаю.

На наступних Іграх Олімпіад збірна Франції довела, що її успіх в Атланті не був випадковим, а став наслідком ефективно і стабільно функціонуючої в країні системи олімпійської підготовки. Команда цієї країни стабільно посідала 5–8-ме місце як за загальною кількістю медалей, так і за золотими нагородами, за винятком Ігор 2008 р. у Пекіні, на яких французи (7 золотих, 16 срібних, 20 бронзових медалей) були десятими в неофіційному командному заліку (табл. 1).

На Іграх XXX Олімпіади 2012 р. у Лондоні команда Франції була представлена 332 спортсменами у всіх видах спорту, крім хокею на траві, волейболу та водного поло. Було завойовано медалі у 15 видах спорту. Найбільшу кількість нагород французи отримали в плаванні – 7 (4 золоті, 2 срібні, 1 бронзова) і дзюдо – 7 (2, 0, 5). Золоті медалі також було завойовано в легкій атлетіці, велосипедному спорті (маунтенбайк), веслувальному слаломі і гандболі. Тривав стабільний прогрес у плаванні, який почався після Ігор XXVI Олімпіади 1996 р. в Атланті, на яких у французів не було медалей у цьому виді спорту. Вперше від Ігор XVIII Олімпіади 1964 р. у Токіо французькі спортсмени не виграли у Лондоні-2012 жодної медалі у фехтуванні, хоча на Іграх у Пекіні (2008) у цьому виді спорту у них було 4 медалі (2 золоті та 2 срібні). Жінки завоювали на Іграх-2012 44 % загальної кількості медалей команди Франції, значно перевищивши свій внесок у підсумки виступів команди цієї країни на Іграх Олімпіади 2008 р. – 17,1 %.

Про високий рівень селекційної роботи в системі спортивної підготовки Франції свідчить той факт, що 16 олімпійських медалей завоювали молоді спортсмени, які вперше брали участь в Іграх Олімпіади. В результаті команда Франції завоювала у Лондоні-2012 35 медалей, у тому числі 11 золотих, і посіла 7-ме місце в неофіційному командному

заліку. Порівняно з Іграми Олімпіади 2008 р., де французька команда була 10-ю, вона випередила команди Австралії, Японії та Італії.

На Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. у Ріо-де-Жанейро за команду Франції виступали 395 спортсменів (228 чоловіків і 167 жінок). Це було найбільше представництво країни на Олімпійських іграх, які проводилися поза межами Франції. Французькі спортсмени брали участь у змаганнях з усіх видів спорту, крім хокею на траві. Олімпійські медалі було завойовано в 15 видах спорту, золоті – в семи. Найбільш успішними були виступи в змаганнях з боксу – 6 медалей (по 2 кожного ґатунку), що значно перевищило досягнення французів у цьому виді спорту на попередніх Іграх Олімпіад, і з дзюдо – 5 медалей (2 золоті, 2 срібні, 1 бронзова), повторивши успіх чотирирічної давнини. До позитивних підсумків слід зарахувати результати виступів французьких спортсменів у змаганнях з кінного спорту, веслування на байдарках і каное, фехтування та вітрильного спорту, в яких вони завоювали по три медалі, поліпшивши свої показники Ігор Олімпіади в Лондоні. В активі французьких легкоатлетів у Ріо-де-Жанейро – шість медалей, що відповідає сумарній їх кількості 2012 і 2008 рр. Поряд із цим було втрачено позиції, які демонстрували французи в плаванні протягом останніх Ігор Олімпіад. Порівняно з Іграми 2012 р. зменшився внесок жінок у загальний успіх команди: у чоловічих дисциплінах було завойовано 66,6 % медалей, у жіночих – 26,2 %, у змішаних – 7,1 %.

Суттєво поліпшилося становище спортсменів цієї країни і на зимових олімпійських аренах (табл. 2): якщо в 1980-х роках команда Франції на зимових Олімпійських іграх була змушена задовольнятися 1–3 медалями, на Іграх 2014 р. у Сочі в її активі було 15 медалей (4 золоті), а на Іграх 2018 р. у Пхьончхані – також 15 медалей (з них 5 золотих).

Рекорд за кількістю завойованих медалей (15) на XXII зимових Олімпійських іграх 2014 р. було досягнуто завдяки виступам у змаганнях з фристайлу, в яких французькі спортсмени показали суттєвий прогрес порівняно з попередніми Іграми: 1998 р. – 1 срібна медаль; 2002, 2006, 2010 рр. – по 1 бронзовій медаль; 2014 р. – 5 медалей (1 золота, 2 срібні та 2 бронзові). Високі досягнення на XXIII зимових Олімпійських іграх в Пхьончхані було підкріплено успішним виступом у змаганнях з біатлону – 5 медалей (3, 0, 2 відповідно). Також було завойовано медалі в змаганнях з гірськолижного спорту, сноубордингу, лижних гонок, стрибків на лижах з трампліна.

Варто зазначити, що на зимових Олімпійських іграх команда Франції традиційно завойовує медалі в біатлоні і гірськолижному спорті.

Стратегічною метою державної політики в спорті вищих досягнень Франції залишається потраплян-

ня національної команди в першу п'ятірку країн на Олімпійських іграх. Досягти цього мають намір за рахунок збільшення видів спорту (до 23–25), у яких французькі спортсмени зможуть боротися за нагороди, покращення виступів жінок і збільшення кількості завойованих золотих медалей. Результати останніх Олімпійських ігор свідчать, що за цими напрямками французькі атлети не досягли стабільних показників. Команда Франції на останніх восьми Олімпійських іграх завойовувала медалі в 14–16 літніх і 4–6 зимових видах спорту. Жінки, після вагомого внеску в медальну скарбничку національної команди Франції в Лондоні, погіршили показники в Ріо-де-Жанейро: 2008 р. – 17 % медалей від загальної кількості, 2012 р. – 44 %, 2016 р. – 26 %. Кількість завойованих французькими спортсменами золотих медалей коливається на Іграх Олімпіад від 7 до 11, на зимових Олімпійських іграх – від 2 до 5.

Основною відмінністю французької моделі олімпійської підготовки від систем, які функціонують у більшості європейських країн, є жорстке державне регулювання розвитку елітного спорту. Така практика була введена у Франції законодавчим шляхом ще в 1984 р. і відтоді не змінювалася, незважаючи на зміну урядів і зміну політики в інших сферах діяльності. За висловом Lachaume (1991), «федерації було націоналізовано» в ім'я загального інтересу і бажання держави управляти і контролювати сферу спорту вищих досягнень.

Керівництво спортом у Франції від імені держави здійснює Міністерство спорту (з 2017 р.), яке виділяє фінансові кошти національним спортивним федераціям і визначає їхню діяльність на всіх рівнях управління спортом силами 1680 державних службовців – фахівців у різних видах спорту та в інших сферах діяльності. Ці службовці реалізують політику держави у розвитку різних видів спорту і в сферах діяльності, пов'язаних із підготовкою спортсменів високого класу на всіх її рівнях.

Для оптимізації олімпійської підготовки французьких спортсменів уряд країни створив у 1984 р. Національний комітет елітного спорту (під головуванням міністра), до складу якого входять представники різних державних орга-

ТАБЛИЦЯ 2 – Підсумки виступів збірної команди Франції на зимових Олімпійських іграх 1998–2018 рр.

Рік і місце проведення зимових Олімпійських ігор	Кількість медалей				Місце	
	золоті	срібні	бронзові	загалом	за золотими медалями	за сумою медалей
1998, Нагано	2	1	5	8	10–13	11–12
2002, Солт-Лейк-Сіті	4	5	2	11	6–8	8–9
2006, Турин	3	2	4	9	10–12	12–14
2010, Ванкувер	2	3	6	11	12–14	8–10
2014, Сочі	4	4	7	15	9–10	7–8
2018, Пхьончхан	5	4	6	15	7–10	8–9

нізацій, пов'язаних зі спортом, і відомі фахівці, що працюють у різних галузях спортивного руху.

Комітет розв'язує такі основні завдання:

- формує склад елітної групи французьких спортсменів на чергове олімпійське чотириріччя;
- визначає стратегію і здійснює координацію діяльності різних державних і громадських організацій, пов'язаних з підготовкою спортсменів елітної групи;
- виділяє пріоритетні змагання, визначає стратегію змагальної і тренувальної діяльності, усуває суперечності між раціональною підготовкою і широкою змагальною діяльністю;
- формує політику відбору перспективних молодих спортсменів, займається організацією матеріально-технічного та фінансового забезпечення їх підготовки.

Національному комітету підпорядковані регіональні комісії з елітного спорту, які впроваджують на своїх територіях національну політику в спорті вищих досягнень. Згадані комітет і комісії, сформовані з провідних експертів, практично визначають якість роботи державних і громадських організацій Франції у підготовці найсильніших спортсменів до Олімпійських ігор та інших найбільших міжнародних змагань [6].

До недавнього часу Франція належала до тих небагатьох країн, які дотримуються стратегії інвестування всіх видів спорту і не зосереджують наявні ресурси на пріоритетних дисциплінах на шкоду решті видів спорту. Із затвердженням Парижа як місця проведення Ігор XXXIII Олімпіади 2024 р. почалася нова реформа спорту у Франції під назвою «Спадщина 2024». Пріоритетними стали виявлення та концентрована підтримка тих видів спорту, які мають найкращий потенціал для завоювання олімпійських нагород. Посилилися вимоги до видів спорту та спортивних дисциплін, які можуть належати до елітного спорту. Їх визнання ґрунтується на переліку видів спорту і дисциплін, затверджених Міжнародним олімпійським комітетом, а також на масштабності і популярності змагань, що проводяться міжнародними спортивними федераціями:

- види спорту і дисципліни, представлені в програмі Олімпійських і Паралімпійських ігор;
- неолімпійські види спорту, змагання з яких є популярними на міжнародному і національному рівнях, характеризуються великою кількістю спортсменів і країн, що беруть участь у них, мають високу соціальну і/або економічну привабливість;
- види спорту і спортивні дисципліни, які в найближчій перспективі можуть потрапити до програми Олімпійських та Паралімпійських ігор.

Основними критеріями є універсальність і ефективність виду спорту і спортивної дисципліни. Універсальність дисципліни оцінюється за середньою кількістю країн, що беруть участь у чемпіонатах світу серед дорослих протягом останніх чотирьох років, ефективність – за середнім рангом французьких спортсменів за завойованими медалями у цих змаганнях. Зі зниженням критерію універсальності збільшуються вимоги до критерію ефективності. Тому в

олімпійському циклі вид спорту або спортивна дисципліна належить до елітної групи: незалежно від рангу збірної Франції, якщо в головних міжнародних змаганнях у середньому за чотири роки брали участь понад 30 країн, або за умови, що національна команда входить до четвірки найсильніших (у середньому за чотири роки) у змаганнях за участю не менше ніж 15 країн [8].

Кожна національна спортивна федерація повинна мати проект підготовки спортсменів, до якого входять дві окремі програми вищої спортивної майстерності і спортивного вдосконалення. Ці програми мають бути чітко узгоджені між собою, а також з іншими національними та територіальними програмами державних структур і спортивних федерацій. У проєкті розглядаються такі розділи:

1. Аналіз підготовки в олімпійському циклі 2013–2016 рр., у тому числі кількісний аналіз результатів на Іграх Олімпіади, якісний аналіз реалізації стратегії підготовки з виявленням сильних і слабких сторін, рівень конкурентоздатності французьких спортсменів і можливостей її підвищити.

2. Мета підготовки – з наданням прогнозованих спортивних результатів з кожної дисципліни у головних міжнародних змаганнях 2017–2024 рр.

3. Стратегія підготовки в 2017–2024 рр. – з виділенням етапів і критеріїв ефективності процесу вдосконалення спортсменів.

4. Списки спортсменів, які відповідають вимогам етапів багаторічної підготовки, без обмеження їх кількості.

5. Забезпечення підготовки спортсменів – з відображенням організацій, які надають необхідні умови і послуги різної спрямованості.

6. Програма підготовки спортсменів-інвалідів – з розкриттям мети, змісту і забезпечення тренувального процесу і змагальної діяльності.

7. Стратегія і ресурсне забезпечення підготовки жінок – з визначенням специфіки їх участі в спортивній діяльності, перспективності, рівня конкуренції на міжнародній арені, шляхів залучення молодих спортсменок.

8. Пошук, ідентифікація і підтримка талановитих дітей і молоді – з моніторингом спортивного вдосконалення, їх соціального і професійного розвитку, взаємодії з батьками, викладачами, медичним та іншим обслуговуючим персоналом.

9. Кадрове забезпечення – з позначенням стратегії підготовки та підвищення кваліфікації тренерів.

10. Фінансування – із зазначенням джерел та термінів надходження грошових коштів.

11. Контроль за виконанням програм та прогресом виступів національної команди на міжнародних змаганнях.

Після Ігор XXXI Олімпіади в Ріо-де-Жанейро Міністерство спорту ініціювало громадське обговорення розвитку елітного спорту у Франції під девізом «Перетворити срібло на золото 2024 року». Понад 2 тис. експертів провели консультації з шести ключових напрямів: визначення критеріїв елітного рівня спорту; шляхи оптимізації спортивного вдосконалення і підготовки спортсменів до Олімпійських та Паралімпійських ігор; зв'язок спорту для всіх з елітним

спортом; управління спортом вищих досягнень; роль територіальних органів в елітному спорті; підготовка найсильніших спортсменів до соціального життя.

У результаті консультацій було прийнято дев'ять державних гарантій зі спорту вищих досягнень, які почали реалізовуватися з 2017 р. у рамках проекту «Спадщина 2024»:

- створення комісії на рівні міністрів із забезпечення елітного спорту;
- розвиток служби науково-технічного забезпечення підготовки спортсменів за участю Національного інституту спорту та фізичного виховання і мережі навчальних центрів (Grand INSEP), мобільних лабораторій спорту вищих досягнень, із призначенням експертів із інновацій у структурі національних спортивних федерацій;
- зміцнення кадрового забезпечення шляхом створення школи спортивних адміністраторів і технічних директорів системи управління національними спортивними федераціями;
- надання 1 млн євро у рамках проекту «Спадщина 2024» для підтримки роботи національних спортивних федерацій зі спортивного відбору серед представників різних громадських груп (жінок, людей, які самостійно займаються спортом, осіб з обмеженими можливостями, учнів);
- створення мережі референтів, відповідальних за моніторинг соціально-професійного розвитку спортсменів, з охопленням усіх навчально-спортивних центрів;
- заохочення накопичення і вивчення передового практичного досвіду з підготовки спортсменів;
- спонукання компаній відповідно до законодавства спонсорувати кращих спортсменів шляхом утворення фонду пожертвувань для підтримки їхньої високої продуктивності;
- участь у спільній роботі із закладами вищої освіти щодо вдосконалення умов для об'єднання тренувального процесу й отримання освіти спортсменами;
- виділення державними і місцевими органами влади додаткових ресурсів для реалізації проектів національних спортивних федерацій і вдосконалення роботи регіональних органів управління елітним спортом [2].

КОНТИНГЕНТ СПОРТСМЕНІВ

Система спорту вищих досягнень, створена у Франції, дозволяє залучити до планомірної багаторічної підготовки до Олімпійських ігор широкий контингент спортсменів і сформувати ефективну команду, здатну досягти високих результатів на Іграх Олімпіад і зимових Олімпійських іграх не лише в окремих видах спорту, а й у неофіційному загальнокомандному заліку.

У країні офіційно зареєстровано 18 млн осіб, які активно займаються спортом. Серед них 2–3 млн самостійно займаються спортом, решта є членами національних спортивних федерацій, визнаних Міністерством спорту.

Для об'єктивної диференціації спортсменів щодо можливостей досягти високих спортивних результатів на міжнародній арені з 1982 р. їх поділяють на чотири групи, списки яких затверджує міністерство. Це елітні спортсмени (близько 700–800 осіб), дорослі спортсмени високої кваліфікації (2600–2700), юніори (3400–3500) і спортсмени віком 12 років і старші, які мають задатки для досягнення результатів світового рівня (близько 8500 осіб). Списки елітних спортсменів оновлюються раз на два роки, решта – щорічно.

Національні спортивні федерації Франції складають свої два списки. Це група дорослих спортсменів, які є претендентами для потрапляння в елітний спорт, а також спаринг-партнери спортсменів високого класу. До цієї групи також входять спортсмени, які вибули зі списків міністерства: тимчасово (наприклад, через травми) або ті, хто завершив спортивну кар'єру і знаходяться у пошуках роботи. Друга група спортивних надій об'єднує всіх дітей, які займаються обраним видом спорту. Таким чином, контингент спорту вищих досягнень спирається у Франції на систему масового дитячого спорту, яка функціонує за місцем проживання та в загальноосвітніх школах [11].

Такий підхід характерний для роботи Федерації плавання Франції (рис. 1). У країні реалізується проект «Я вчуся плавати», який щорічно охоплює 8–15 тис. дітей віком 6–12 років. Для проведення десяти уроків плавання з дітьми з бідних районів і сільської місцевості в найближчих готелях держава щорічно надає 2 млн євро. Мета проекту – довести у 2018 р. кількість молодих людей, що вміють плавати, до 350 тис. У групі спортсменів високого класу і претендентів на потрапляння на високий рівень налічується близько 2,5 тис. осіб, серед яких приблизно 460 є членами дорослих і юніорських національних команд із водних видів спорту.

ЦЕНТРИ ПІДГОТОВКИ

Для здійснення підготовки спортсменів різного віку, кваліфікації та спеціалізації у Франції створено велику кількість відповідних центрів, серед яких – великі комплексні центри, які мають у своєму розпорядженні все необхідне для проживання, навчання і тренування, а також невеликі спеціалізовані структури – під кілька видів спорту (або один вид спорту), що дозволяють організувати роботу з молодими перспективними спортсменами.

Головним досягненням елітного спорту Франції є наявність 26 комплексних центрів (рис. 2), у яких на найвищому рівні готуються понад 4,3 тис. спортсменів з різних видів спорту. Принципова особливість таких центрів, поряд із сучасними умовами для тренування, проживання, харчування, відпочинку і відновлення, медичного і наукового забезпечення, – можливість поєднувати процес підготовки з освітніми програмами, що створює необхідні умови для діяльності спортсменів після закінчення ними спортивної кар'єри. Спортсмени з цих центрів виграли 26 медалей (61,9 %) із 42 нагород національної

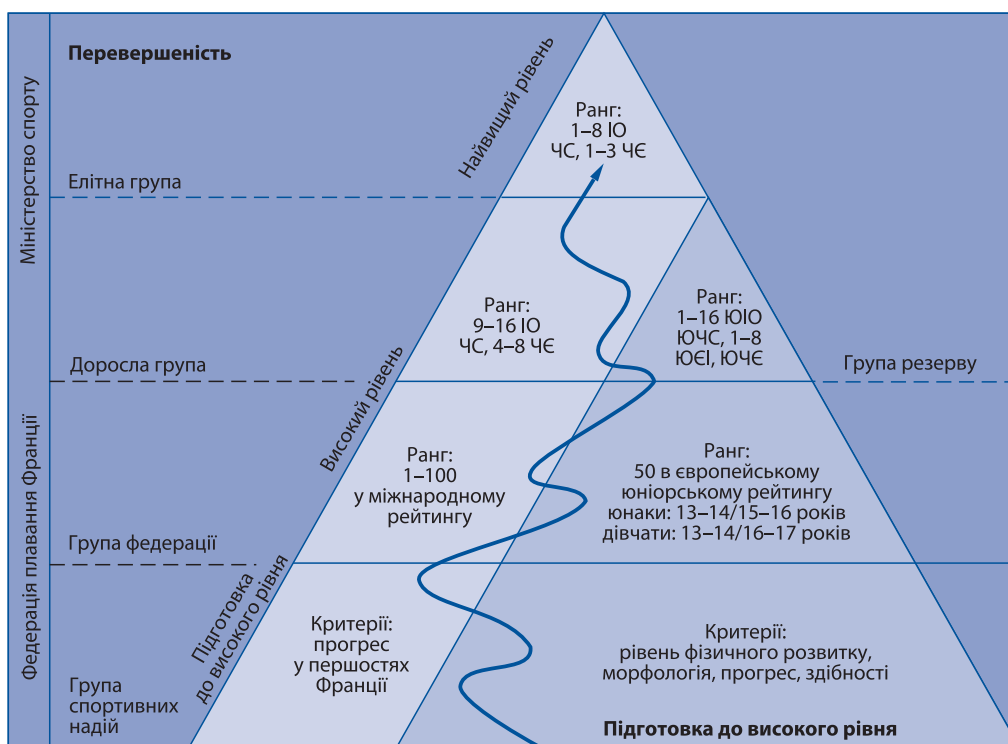

РИСУНОК 1 – Чотири рівня системи підготовки спортсменів Федерацією плавання Франції:
 IO – Ігри Олімпіад; ЧС – чемпіонат світу; ЧЄ – чемпіонат Європи; ЮОІ – Юнацькі Олімпійські ігри; ЮЧС – Юнацький чемпіонат світу; ЮЄІ – Юнацькі Європейські ігри; ЮЧЄ – Юнацький чемпіонат Європи [7]

команди Франції на Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. в Ріо-де-Жанейро.

Основним місцем підготовки елітних спортсменів, які представляють перший рівень, є всесвітньо відомий Національний інститут спорту і фізичного виховання Франції (Париж), де створено всі необхідні умови для підготовки спортсменів у багатьох видах спорту, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у галузі спорту, реа-

лізується велика програма науково-дослідних робіт (рис. 3). Починаючи з 1996 р., близько половини спортсменів Франції, які завоювали медалі на Олімпійських іграх, – вихованці цього центру: Афіни-2004 – 66 %; Пекін-2008 – 51 %; Лондон-2012 – 56 %; Ріо-де-Жанейро – 50 %.

Інститут було створено в 1945 р. з метою забезпечення для спортивної еліти оптимальних умов, які об'єднували б тренувальний і навчальний процеси. На території Інституту загальною площею 28 га розташовані спортивні, навчальні, наукові та сервісні споруди. У структурі відділу спортивної науки діють п'ять лабораторій (біомеханіки і психології, інформаційного забезпечення спорту, тренувальної та змагальної діяльності, спортивної психології і ергометрії, спортивної соціології) і група аналізу практики. Відділ працює у двох напрямках: проведення науково-дослідної роботи та науковий супровід підготовки спортсменів. Медичний відділ забезпечує медичний контроль спортсменів (спостереження, функціональні обстеження в лабораторіях і в природних умовах), діяльність центру здоров'я і пункту невідкладної медичної допомоги. Відділ спорту вищих досягнень відповідає за організацію і проведення тренувального процесу, відпочинок спортсменів, їхнє дозвілля. Відділ освіти забезпечує навчальний процес, що сприяє спортивному вдосконаленню студентів.

У головному спортивному навчальному закладі країни навчається приблизно 700 спортсменів вищої кваліфіка-

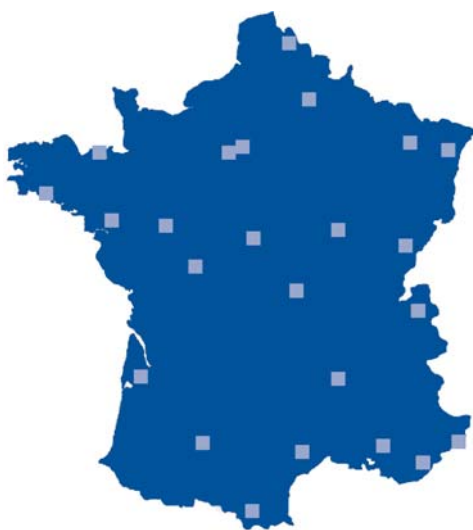

РИСУНОК 2 – Мережа національних центрів підготовки спортсменів у Франції [7]

РИСУНОК 3 – Мета і завдання Національного інституту спорту і фізичного виховання Франції [1]

ції за рекомендаціями 28 спортивних федерацій. Штат Інституту налічує 300 співробітників, серед яких 80 лікарів, 50 викладачів, 20 наукових співробітників і 150 тренерів. Спільна робота ґрунтується на колективній відповідальності і чіткому розподілі функцій між Інститутом та національними спортивними федераціями (рис. 4). Щорічний бюджет вищого закладу освіти становить близько 38 млн євро. Здійснюється постійна робота з будівництва нових та реконструкції наявних навчальних і спортивних споруд, придбання сучасного навчального, наукового, медичного обладнання. Для цих цілей у 2000-х роках виділено 200 млн євро.

У 2006 р. почав функціонувати Інститут біомедичних досліджень і спортивної епідеміології (IRMES), до основних завдань якого входить створення національної бази даних з епідеміології спорту вищих досягнень, об'єднання діяльності всіх медичних підрозділів у спортивній сфері, підтримання досліджень з епідеміології, фізіопатології та

фізіології, надання допомоги дослідникам і студентам, які одержують медичну, наукову або спортивну освіту, інформування спортивних лікарів і технічних співробітників про інноваційні технології [2].

У Франції сформовано чітку систему наукового супроводу підготовки спортсменів збірних команд, засновану на тих самих принципах, на яких свого часу будувалася робота комплексних наукових груп при збірних командах СРСР. Роботу виконують так звані групи підтримки збірних команд Франції до Олімпійських ігор. За їхню діяльність відповідає Національний інститут спорту і фізичного виховання. Групи тісно співпрацюють з організаціями, відповідальними за олімпійську підготовку.

До складу груп підтримки входять фахівці різного профілю: психологи, лікарі, фізіологи, біохіміки, фахівці з біомеханіки та функціональної підготовки, фізіотерапевти. У роботі цих груп виділяють п'ять основних напрямів: програмування спортивної підготовки, її організація, відновлення спортсменів, їхнє харчування й аналіз змагальної діяльності. У полі зору наукових груп знаходяться біомеханічні та фізіологічні параметри рухів, психофізіологічні та психічні характеристики, які необхідно враховувати під час розробки тренувальних програм. Слід зазначити, що, відповідно до Закону про спорт, спеціальні групи підтримки підготовки спортсменів до Олімпійських ігор можуть мати свої рахунки для надходження додаткових коштів. Послугами наукових груп користуються практично всі французькі спортсмени, які виступають в Олімпійських іграх.

Другий рівень утворений центрами, розташованими в різних регіонах країни й призначеними для підготовки спортсменів високого класу. У кожному центрі створено умови для підготовки в одному або декількох видах спорту й для поєднання навчання в школах чи університетах із заняттями спортом.

Наступний (третій) рівень – це 370 центрів для підготовки юних спортсменів.

Усі зазначені центри різного рівня і спеціалізації (понад 500), розташовані в усіх 26 регіонах Франції, є державними, мають необхідну матеріально-технічну базу та фінансування. Вони пов'язані між собою спадкоємністю підготовки, яка передбачає передачу спортсменів у міру дорослішання та зростання майстерності в центри більш високого рівня з одночасним збереженням можливостей готуватися в тих центрах, де спортсмени починали спортивну кар'єру.

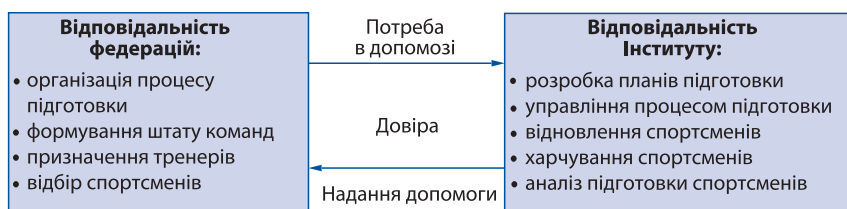

РИСУНОК 4 – Взаємодія Національного інституту спорту і фізичного виховання Франції зі спортивними федераціями у підготовці національних команд [5]

ФІНАНСУВАННЯ СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ

Спорт вищих досягнень у Франції має багато різноманітних джерел фінансування. Останніми роками спостерігається тенденція до збільшення державної підтримки сфери спорту. Цільове фінансування здійснюється на підставі підписання угоди профільного міністерства зі спортивними федераціями, місцевими органами влади та різними організаціями. Кошти за рішенням Національної комісії спорту вищих досягнень виділяються переважно через Національний центр розвитку спорту, перетворений у 2006 р. з Національного фонду розвитку спорту, який функціонував з 1979 р.

У перші роки фінансові ресурси цього фонду формувалися здебільшого за рахунок надходжень від лотереї, а після 2000 р. – ще й від продажу телевізійних прав. Останніми роками бюджет цієї організації становить близько 260 млн євро.

Кошти Міністерства спорту і Національного центру розвитку спорту – важливий механізм реалізації державної політики в галузі спорту вищих досягнень і управління процесом підготовки елітних французьких спортсменів. Базовим моментом тут є контракти, які підписуються між спортсменом і державою. На індивідуальну підтримку дорослих спортсменів виділяється 9,5 млн євро, молоді – 850 тис. Для спортсменів передбачено соціальний захист, пільговий доступ до отримання освіти, в тому числі із застосуванням дистанційної форми організації навчального процесу, прирівнювання спортивної діяльності до професійної, виділено окрему статтю з підтримки жінок (1 млн євро), зокрема – захист прав жінок під час вагітності. З метою соціально-професійної підтримки спортсменів центром підписано понад 180 договорів з майже 90 компаніями. Антидопінгова компанія передбачає фінансування в розмірі 700 тис. євро.

На рівні дитячо-юнацького та резервного спорту Франції більшу частину фінансування беруть на себе структури регіональної влади. У їхньому розпорядженні є величезна матеріальна база – понад 65 тис. різних спортивних споруд (стадіонів, залів, спортивних майданчиків, басейнів тощо), близько 50 тис. тренерів, викладачів, інструкторів, технічних працівників. Великими є і фінансові кошти, які відраховуються на розвиток спорту. Наприклад, 45 найбільших міст Франції щорічно витрачають на спорт близько 1 млрд євро, що значно перевищує кошти, передбачені державним бюджетом (близько 20 млн євро на підтримку місцевої спортивної структури). Місцева влада фінансує не лише дитячо-юнацький спорт, а й виділяє додаткові кошти на підготовку найсильніших спортсменів, делегованих до збірних команд, шляхом надання зарплат, премій, грантів для участі в змаганнях тощо [6, 11].

Ще одне джерело фінансування спорту – надходження від спонсорів. У цьому процесі у Франції беруть участь держава, національні спортивні федерації і самі спортсмени. Наприклад, Міністерство малих і середніх підприємств вийшло з ініціативою підтримки елітних спортсменів. Будь-яке підприємство, яке здійснює фінансову допомогу спортсмену, отримує статус «партнера в підготовці елітного спортсмена». Це дозволило збільшити надходження спонсорських грошей: якщо в 2013 р. їх обсяг становив 2,8 млрд євро, то в 2016 р. – вже 3,5 млрд.

Активізувалась діяльність із підготовки Парижа до проведення Ігор Олімпіади 2024 р. Незважаючи на те що в країні наявна необхідна інфраструктура, планується залучити 6 млрд євро (50 % державних і 50 % приватних коштів). З цією метою передбачений додатковий податок у розмірі 0,3 % прибутку, одержуваного від проведення спортивних заходів.

Дискусія. Аналіз даних науково-методичної літератури, офіційних документів та мережі Інтернет засвідчив, що процес реформування спорту вищих досягнень у Франції, який розпочався у 1960-х роках, напрямку пов'язаний з посиленням державного регулювання. Із збільшенням конкуренції на світовій спортивній арені управління олімпійською підготовкою ставало більш сконцентрованим та ізольованим від інших напрямів спорту та фізичної культури. Наприкінці ХХ ст. для вирішення конкретних і досить вузьких завдань підготовки спортсменів до найбільших змагань, забезпечення реалізації ухваленої стратегії, підпорядкування їй та підвищення ефективності координації чисельних державних та громадських організацій було створено Національний комітет елітного спорту, в розпорядженні якого перебувають адміністративні важелі управління і консолідовані фінансові ресурси. Необхідність докладати все більше зусиль та часу спортсменів для підготовки обумовили актуальність вирішення широкого пласту соціальних питань, починаючи з пошуку талановитих дітей, їх багатогранної підтримки протягом усієї спортивної кар'єри та після її завершення.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі практичної реалізації стратегічних напрямів розвитку спорту вищих досягнень у Франції з позиції проведення Ігор XXXIII Олімпіади 2024 р. у Парижі.

Висновки. Франція належить до кола країн, у яких здійснюється автономне управління олімпійською підготовкою. Визначення, забезпечення та контроль реалізації стратегії підготовки спортсменів до головних міжнародних змагань покладається на Національний комітет елітного спорту, в розпорядженні якого перебувають адміністративні важелі управління і консолідовані фінансові ресурси. Такий підхід дає можливість ефективно координувати та підпорядковувати ухваленій стратегії діяльність численних державних та громадських організацій, відповідальних за розвиток спорту.

■ Литература

1. Павленко Ю. *Науково-методичне забезпечення підготовки спортсменів в олімпійському спорті [Scientific-methodical support of athlete preparation in the Olympic sport]*. Київ: Олімпійська література; 2011. 312.
2. Павленко ЮА, Платонов ВН, Томашевский ВВ. Организационно-методологические основы олимпийской подготовки во Франции [Organizational and methodological bases of the Olympic preparation in France]. В кн.: Бубка СН, Платонов ВН, редактори. *Менеджмент подготовки спортсменов к Олимпийским играм*. Киев: Олимпийская литература; 2017: 97–109.
3. Платонов В, Павленко Ю, Томашевский В. *Подготовка спортсменов разных стран к Олимпийским играм [Preparation of athletes of different countries for the Olympic games]*. Киев: Издательский дом Д. Бураго; 2012. 336 с.
4. Платонов ВН. Возрождение Олимпийских игр [The Olympic games revival]. В кн.: Платонов ВН, ред. *Энциклопедия олимпийского спорта*. В 5 т. Киев: Олимпийская литература; 2002. Т.1: 64–76.
5. Avanzini G, Carpentier C. Create synergies around performers in Elite Sports performers in Elite Sports: INSEP proposition. In: *V International Forum on Elite Sport Sport*; Beijing 2007 Sep 3–6. Beijing; 2007. 17 p.
6. Bayle E, Durand Ch, Nikonoff L. France. In: Houlihan B, Green M., eds. *Comparative Elite Sport Development: systems, structures and public policy*. 1st ed. Oxford: Butterworth-Heinemann; 2008:147–65.
7. Federation Française de Natation. FFN: Projet de Performance Federal. In: *Donnees de cadrage DTN – Assemblée Generale*. Paris: FFN; 2016. 25 p.
8. *Comité national olympique et sportif français* [Internet]. 2019 [cited 2019 Feb 17]. Available from: <http://www.franceolympique.com>.
9. *Grand INSEP* [Internet]. 2019 [cited 2019 Feb 10]. Available from: <http://www.insep.fr>.
10. Kildine C. *Sport and society in global france: nations, migrations, corporations*. Oxford: Oxford University Press; 2019. 349 p.
11. Musso D. France. In: Kristiansen E, Parent MM, Houlihan B, eds. *Elite Youth sport policy and management: A comparative analysis (Routledge research in sport business and management)*. London: Routledge; 2016: 96–112.
12. *Ministere des Sports* [Internet]. 2019 [cited 2019 Feb 1]. Available from: <http://www.sports.gouv.fr>.

Автор для кореспонденції:

Павленко Юрій Алексеевич — д-р наук по физ. вихованню і спорту, проф., кафедра історії і теорії олімпійського спорту, Національний університет фізического виховання і спорту України; Україна, 03150, Київ, ул. Фізкультури, 1; <https://orcid.org/0000-0001-7161-4163>; uapavl@gmail.com

Corresponding author:

Pavlenko Iurii — Dr. Sc in Physical Education and Sport, prof., Department on History and Theory of Olympic Sports, National University of Ukraine on Physical Education and Sport; Ukraine, 03150, Kyiv, 1, Fizkultury Str; <https://orcid.org/0000-0001-7161-4163> uapavl@gmail.com

Поступила 24.04.2019